

emar

GENEL-İŞ Emek
Araştırma Dairesi

KADIN

EMEĞİ RAPORU MART '24

DİSK/GENEL-İŞ
Türkiye Genel Hizmetler İşçileri Sendikası

DİSK/GENEL-İŞ SENDİKASI

Bu araştırma DİSK/Genel-İş Araştırma Dairesi tarafından hazırlanmış ve Mart 2024 tarihinde kamuoyuna sunulmuştur. Araştırma emar kaynak gösterilerek kullanılabilir.

Türkiye Genel Hizmetler İşçileri Sendikası (DİSK/Genel-İş)

Sahibi: Genel-İş adına Genel Başkan Remzi Çalışkan

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Çetin Çalışkan

Adres: Çankırı Caddesi No: 28 Kat: 7 Ulus/Ankara

Tel: 0312 3091547

Faks: 0312 3091046

DİSK/Genel-İş Web: www.genel-is.org.tr

DİSK/Genel-İş Araştırma Web: www.emekarastirma.org.tr

E-posta: emekarastirma@genel-is.org.tr

Parayla satılmaz

KADIN EMEĞİ RAPORU

2024

*Günler Külkedisi gibi,
akşamları kömür yakıyoruz.
Hikâyeme bir hayat yazmak istiyorum,
ancak pek de inandırıcı olmayan...*

Didem Madak

Günler, kadınların yaşam alanlarının giderek daraltıldığı, şiddetin ve sömürünün arttığı söylem, eylem ve politikalarla geçiyor. Kadınlar, külkedisi gibi çalıştırıldıkları esnek ve güvencesiz bir çalışma ve yaşam alanına itildikleri bu koşullarda, “pek de inandırıcı olmayan” eşitlik söylemleri ve politikalarla evde, işte ve sokakta, yani kısacası hayatın her alanında eşitsizliğin, gericiliğin, sömürünün ve şiddetin sardığı bir hayata mahkûm edilmek isteniyor. Ama verili bir hikâyede figüran olarak ömür tüketmek yerine artık kendi hikâyelerini yazmak, iradelerini hiçe sayan sisteme dur demek karalılığı ve iradesi de burada orta yerde duruyor!

Yüzyıllardır kapitalizmin ve erkek egemenliğinin yarattığı güvencesizliği, yoksulluğu, işsizliği, şiddetin her türlüünü, savaşı, ırkçılığı ve militarizmi en yoğun ve en ağır biçimiyle kadınlar yaşıyor. Özellikle de küresel ekonomik krizler ve gerici iktidarlar nedeniyle giderek daha da tırmanan her türlü sömürü, baskı ve şiddet nedeniyle kadınlar "ucuz emek - kutsanmış annelik" rolleri arasında kısırılmaya çalışılıyor.

8 Mart, işte bu kısırılmışlığa, zorlu yaşam koşullarının dayatmalarına, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine, güvencesiz çalışmaya, ücret eşitsizliğine bir tepki olarak; boyun eğen değil başkaldıran kadınların mücadelesiyle doğdu ve çoğalarak büyüyor.

DİSK/Genel-İş olarak kadınların kazanılmış haklarına yönelik saldırıların arttığı bu ortamda evde, sokakta, işyerlerinde, sendikalarda; toplumun her alanında toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik politikaların geliştirilmesi ve uygulanması için, eşit, özgür ve şiddetsiz bir yaşamın kurulması için verdiği mücadeleyi yükseltecek çalışmalar yapmayı sürdürüyoruz. Bu doğrultuda kadın mücadelesine destek olmak ve kadın emeğinin görmezden gelinen sorunlarına dikkat çekmek ve görünürlüğünü artırmak için her yıl olduğu gibi bu yıl da “8 Mart Kadın Emeği Raporu”muza paylaşıyoruz.

ÖZET

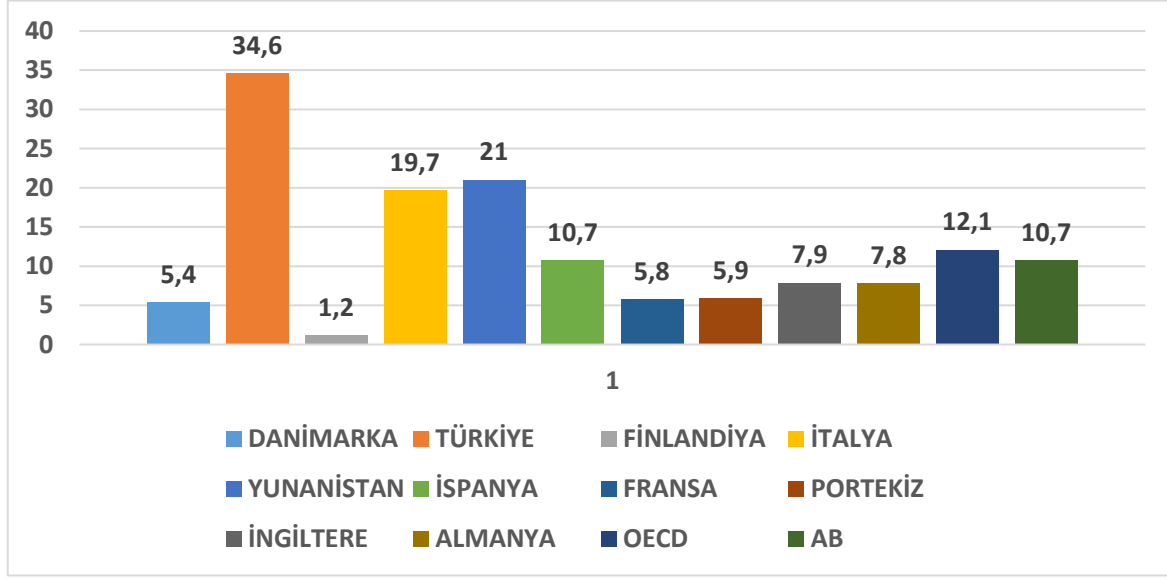
- ✓ Türkiye’de İstihdamda Cinsiyet Açığı Yüzde 34,6!
- ✓ Her 10 Kadından Sadece 3’ü Çalışma Hayatında!
- ✓ İşçileşme Artıyor: Kadın İstihdamının Yüzde 73,5’i İşçi; Yüzde 1,8’i İşveren!
- ✓ Kamuda İstihdamının Sadece Yüzde 34’ü Kadın!
- ✓ Türkiye’de Kadın İşsizliği, AB ve OECD Üye Ülkelerinin 2 Katından Fazladır!
- ✓ Geniş Tanımlı Kadın İşsiz Sayısı 4,5 Milyon Civarıdır!
- ✓ 12 Milyona Yakın Kadın; Ailevi ve Kişisel Nedenler ve Ev İşleri Dolayısıyla Çalışma Hayatına Katılamıyor!
- ✓ İstihdamdaki Kadınların Yüzde 30,8’i Kayıt Dışı Çalıştırılıyor!
- ✓ 3 Milyon 248 Bin Kadın Sosyal Güvenceden Yoksun!

TÜRKİYE’DE İSTİHDAMDA CİNSİYET AÇIĞI YÜZDE 34,6!

Toplumsal cinsiyet eşitliği, temel bir insan hakkı olduğu kadar kadınların ekonomik hayata katılımını güçlendiren önemli bir faktördür. İstihdamda toplumsal cinsiyet açığı, çalışma çağındaki (15-64 yaş) erkeklerin ve kadınların istihdam oranları arasındaki farklılıklar olarak tarif edilmektedir. İstihdamda toplumsal cinsiyet açığı oranı ne kadar az ise o ülkede kadın ve erkek istihdamının dengeli ve toplumsal cinsiyet eşitliğini gözeten politikaların hayata geçirildiğini söyleyebiliriz.

OECD üye ülkelerde ve AB üyesi ülkelerde istihdamda kadın ve erkek oranları arasındaki fark ya da bir başka deyişle istihdamda toplumsal cinsiyet açığı oldukça azdır. OECD üye ülke ortalamasında istihdamda toplumsal cinsiyet açığı oranı yüzde 12,1 ve AB üyesi ülkelerde de yüzde 10,7’dir. Türkiye’de ise bu oran oldukça yüksek olup yüzde 34,6’dır.

Grafik.1. Ülkelere Göre Cinsiyet Açığı Oranları (%)

Kaynak: OECD ve Eurostat Aralık 2023 verileridir.

HER 10 KADINDAN SADECE 3'Ü ÇALIŞMA HAYATINDA!

Kadınların istihdama katılım oranı da oldukça düşüktür. 2021 yılında 2023 yılına kadınların işgücüne katılımları 10,560 milyon kişi ile yüzde 32,8'den, 2023 yılında 11,938 milyonla yüzde 36'ya yükseldi. Aynı dönemde erkeklerin işgücüne katılımları ise kadınların iki katıdır. Erkeklerin işgücüne katılımları 2021 yılında 22,1 milyon kişi ile yüzde 70 iken 2023 yılında 22,111 milyonla yüzde 71,1'e yükseldi. Erkeklerin işgücüne katılımları kadınların iki katından fazla iken bu durum istihdama da yansımaktadır.

Türkiye'de kadın istihdamı erkek istihdamına göre oldukça düşüktür. 2021 yılında kadın istihdamı 9 milyon ile yüzde 28 iken erkek istihdamı 19,7 milyon ile yüzde 62,8'di. 2023 yılında ise kadın istihdamı 10,546 milyon kişi ile yüzde 31,8 iken erkek istihdamı 21,474 milyon kişi ile yüzde 66,1 oldu.

Tablo 1. Cinsiyete Göre İşgücüne Katılma, İstihdam Sayı ve Oranları

Yıl /Bin kişi	Cinsiyet	İşgücüne Katılma		İstihdam	
		Sayı	Oran	Sayı	Oran
2021	Kadın	10.560	32,8	9.005	28
	Erkek	22.156	70,3	19.792	62,8
2022	Kadın	11.473	35,1	9.935	30,4
	Erkek	22.862	71,4	20.818	65
2023	Kadın	11.938	36	10.546	31,8
	Erkek	23.111	71,1	21.474	66,1

Kaynak: TÜİK 2023 Aralık verisidir.

İŞÇİLEŞME ARTIYOR: KADIN İSTİHDAMININ YÜZDE 73,5'İ İŞÇİ; YÜZDE 1,8'İ İŞVEREN!

İstihdamdaki kadınların işteki durumları incelediğinde kadınlarda işçileşmenin arttığı görülmektedir. 2021 yılında 6,217 milyon kadın ücretli, maaşlı veya yevmiyeli istihdam edilirken 2023 yılında bu sayı 7,758 milyon kişi oldu. Oransal olarak bakıldığında da 2021 yılından 2023 yılına kadar yüzde 4,5 gibi yüksek bir artış olduğu görülüyor.

Aynı dönemde işveren kadınların sayısı ise sadece 13 bin kişi arttı. 2021 yılında 174 bin kadın işveren iken 2023 yılında 187 bin kadın işverendir. Ekonomik kriz dönemlerinin öncelikle kadın emeği üzerinde etkili olduğu bilinmektedir. Son olarak pandeminin ardından özellikle 2020 yılının sonları itibariyle artan enflasyon ve dalgalı ekonominin yarattığı krizde işveren olan kadınların sayısı azalırken işçileşen ve kayıt dışı olarak çalıştırılan kadınların sayısında artış oldu.

Tablo 2. İşteki Durumuna Göre Kadın İstihdamı

Yıl / Bin kişi	Ücretli, Maaşlı veya Yevmiyeli		İşveren		Kendi Hesabına		Ücretsiz Aile İşçisi	
	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
2021	6.217	69	174	1,9	803	8,9	1.812	20,1
2022	7.042	70,8	164	1,6	910	9,1	1.820	18,3
2023	7.758	73,5	187	1,8	983	9,3	1.618	15,3

Kaynak: TÜİK.

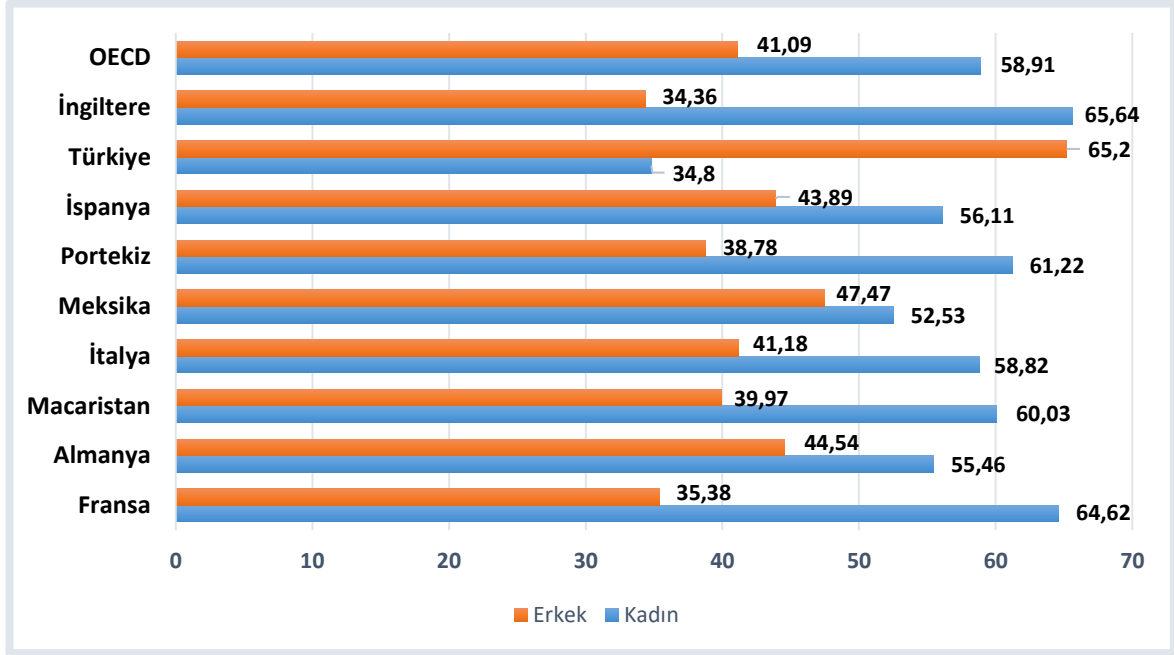
KAMUDA İSTİHDAMININ SADECE YÜZDE 34'Ü KADIN!

Türkiye'de kamu sektöründeki cinsiyet ayrımını incelediğimizde ise, kadın istihdamının Avrupa ülkeleri ve OECD üye ülkeleri ortalamasına göre oldukça düşük olduğunu görüyoruz. Diğer birçok Avrupa ülkesinde ve OECD üye ülkelerinde kadın istihdamının, erkek istihdamından fazla olduğu bir eğilim söz konusudur. Kadınların işgücüne katılımının ve istihdamının erkeklerle benzer oranlarda olduğu ülkelerde ise, kamuda kadın istihdamının da yüksek olduğunu görülmektedir.

Ancak Türkiye'de durum farklıdır. Türkiye'de kadın istihdamı oldukça düşüktür ve bu durum kamuda da kendini göstermektedir. Diğer Avrupa ülkelerinde ve OECD ülkelerinde kamu sektöründe kadın istihdamı oldukça yüksekken Türkiye'de kamuda çalışan kadınların oranı oldukça düşüktür. Örneğin, Fransa'da kamu sektöründe çalışanların yüzde 64,6'sı kadinken; Türkiye'de bu oran Fransa'nın neredeyse yarısı kadardır ve yüzde 34,8'dir. Türkiye'de kamuda çalışan erkeklerin sayısı, kadın çalışanların neredeyse iki katıdır. İktidarın, kamu sektöründe

istihdam politikaları belirlerken cinsiyet eşitliğini gözetmemesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik politikalarının yetersiz olması bu sonucu doğurmaktadır.

Grafik.2. Cinsiyete Göre Ülkelerin Kamu İstihdam Oranları (%), 2020

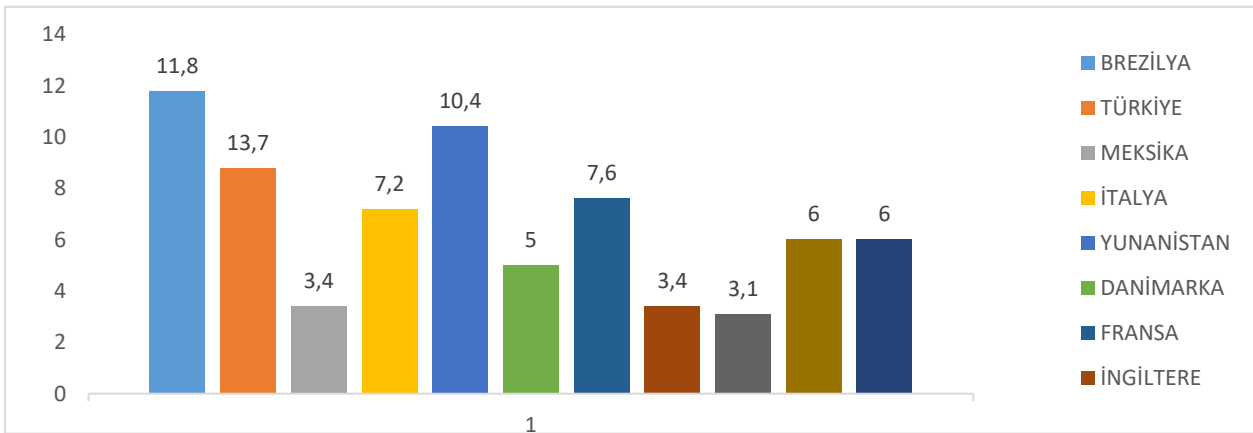

Kaynak: OECD.

TÜRKİYE'DE KADIN İŞSİZLİĞİ, AB VE OECD ÜYE ÜLKELERİNİN 2 KATINDAN FAZLADIR!

Türkiye'de kadınların işsizlik oranları OECD ve AB üye ülke ortalamalarının oldukça üzerindedir. OECD verilerine göre; 2023 yılında kadın işsizliği genel olarak azalsa da Türkiye için yüksek oranlar devam etmektedir. 2023 yılında AB üye ülkelerde kadın işsizliği yüzde 6, OECD üye ülke ortalamasında yüzde 6 iken Türkiye'de yüzde 13,7 oldu.

Grafik 3. İşsizlik Oranları

Kaynak: OECD 2022 yılı ve EuroStad Aralık 2023 verileri.

Türkiye’de hali hazırda olan dalgalı ekonomi, ardından gelen Covid-19 pandemisi ve sonrasında etkileri hissedilir hale gelen ekonomik kriz dönemi kadınları da etkiledi. Eve ilk dönen kadın işçiler oldu ve kadın işsizliği arttı. 2021 yılında dar tanımlı/resmi kadın işsiz sayısı 1,5 milyon kişi ile yüzde 14,7 iken geniş tanımlı kadın işsizliği 3,8 milyon kişi ile yüzde 29,9 idi. 2023 yılında da aynı fark devam etti. 2023 yılında dar tanımlı/resmi kadın işsiz sayısı 1,405 milyon ile yüzde 11,8 iken geniş tanımlı kadın işsiz sayısı 4 milyon 405 bine yükselerek yüzde 31,2 oldu.

Tablo 3. Dar ve Geniş Tanımlı Kadın İşsizliği

	2021		2022		2023	
	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
İşsizlik	1.554	14,7	1.538	13,4	1.405	11,8
Geniş Tanımlı İşsizlik	3.874	29,9	4.056	29,6	4.405	31,2

Kaynak: TÜİK 2023 4. Çeyrek verisi, DISK-AR.

12 MİLYONA YAKIN KADIN; AİLEVİ VE KİŞİSEL NEDENLER VE EV İŞLERİ DOLAYISIYLA ÇALIŞMA HAYATINA KATILAMIYOR!

Verili toplumsal cinsiyet rolleri dolayısıyla kadınlara atfedilen ev işleri, temizlik, çocuk, yaşlı ve hasta bakımı gibi işler kadınların büyük bir kısmının çalışma hayatına katılmasına engel olmaktadır. 2023 yılı 4. çeyrek verilerine göre 8 milyon 606 bin kadın ev işleri nedeniyle çalışma hayatına dâhil olamadığını belirtirken ev işleri nedeniyle çalışma hayatında yer alamadığını belirten erkek verisi bulunmamaktadır. Benzer bir şekilde ailevi ve kişisel nedenlerle çalışma hayatına dâhil olamadığını belirten kadın sayısı 3 milyon 144 bin kişi iken erkek sayısı sadece 466 bin kişidir.

Tablo.4. Cinsiyete Göre İşgücüne Dâhil Olamama Nedeni, Bin Kişi

Dönem	Ev İşleri İle Meşgul		Ailevi ve Kişisel Nedenler	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
2023/4.çeyrek	8.606	Bilgi yok	3.144	499

Kaynak: TÜİK

İSTİHDAMDAKİ KADINLARIN YÜZDE 30,8'İ KAYIT DIŞI ÇALIŞTIRILYOR!

3 MİLYON 248 BİN KADIN SOSYAL GÜVENCEDEN YOKSUN!

Kadın emeğinin güvencesizliği kadın istihdamını da etkilemektedir. 2021 yılında 5 milyon 776 bin kadın kayıtlı çalıştırılırken 2023 yılında 7 milyon 299 bin kadın kayıtlı çalıştırıldı. Ancak ne yazık ki aynı dönemde kayıt dışı çalıştırılan kadın sayısında da artış görülmektedir. 2021 yılında 3 milyon 229 bin kadın kayıt dışı çalıştırılırken bu sayı 2023 yılında 3 milyon 248 bin kişi oldu. Bu demektir ki Türkiye’de istihdam edilen her 10 kadından 3’ü kayıt dışı çalıştırılmakta, sosyal korumadan ve aynı zamanda emeklilik haklarından da mahrum bırakılmaktadır.

Tablo.5. Sosyal Güvenlik Kurumuna Kayıtlılıklarına Göre Kadın İstihdamı.

Yıllar	Kayıtlı		Kayıt Dışı	
	Sayı	Oran	Sayı	Oran
2021	5.776	64,1	3.229	35,8
2022	6.576	66,1	3.359	33,8
2023	7.299	69,2	3.248	30,8

Kaynak: TÜİK bilgi talebinden elde edilen verilere dayanarak Araştırma Dairesi tarafından hesaplanmıştır.

ÇALIŞAN HER 10 KADINDAN 1’İ YOKSUL!

Türkiye’de yoksulluktan en fazla kadınlar etkilenmektedir. Çalıştığı ve bir geliri olduğu halde yoksul olduğunu belirten kadın sayısı her geçen gün artıyor. Çalışan yoksul kadın sayısı 2021 yılında 882 bin iken; 2022 yılında 0,2’lik bir artışla 961 bin olmuştur. Bu da çalışan her 10 kadından birinin yoksul olduğu anlamına gelmektedir.

Tablo 6. Kadınların Yoksulluk, Çalışan Yoksulluğu Sayı ve Oranları

Bin kişi	Yoksulluk		Çalışan Yoksulluğu	
	Sayı	Oran	Sayı	Oran
2021	9.044	21,8	882	10,6
2022	9.311	22,3	961	10,8

Kaynak: TÜİK bilgi edinme verilerine dayanarak Araştırma Dairesi tarafından hesaplanmıştır.

NE İSTİYORUZ, NEYİ SAVUNUYORUZ?

- Çalışma hayatında kadına yönelik her türlü ayrımcılık terk edilmeli, esnek çalışma biçimlerine, cinsiyetçi iş bölümüne, ücret eşitsizliğine son verilmeli, güvenceli, düzenli işler yaratılmalıdır.
- Yetki ve karar mekanizmalarında eşit temsiliyetin hayata geçmesi sağlanmalıdır.
- Kadın istihdamının önündeki engellerden olan çocuk, hasta, yaşlı, engelli bakımı kamusal hizmet olarak sunulmalı, ev işlerini kadının üstünden alacak sosyal politikalar uygulanmalıdır.
- 8 Mart kadınlar için ücretli izin günü sayılmalıdır.
- Kadınların örgütlenmeleri önündeki engeller kaldırılmalıdır.
- 25 Haziran 2021'de yürürlüğe giren ILO'nun 190 sayılı Şiddet ve Taciz Sözleşmesi, Türkiye tarafından onaylanmalı ve etkin bir biçimde uygulanmalıdır.
- İstanbul Sözleşmesi ve 6284 sayılı Yasa etkin bir biçimde uygulanmalıdır.
- Toplumsal cinsiyet temelli suçlarda, kadın cinayetlerinde cinsiyetçi iyi hal, tahrik indirimi gibi uygulamalardan vazgeçilmelidir.
- Kadın istihdamını artırmak için önerilen esnek çalışma biçimleri yerine kadınlar için tam zamanlı ve güvenceli istihdam olanakları yaratılmalı, çalışma süreleri kısaltılmalıdır.